

Identifying the role of public libraries in the economic development of society from the viewpoint of experts

Sara Bahraminia

PhD Student of Knowledge and Information Science, Payame Noor University, Tehran, Iran.
E-mail: sarabahraminia@student.pnu.ac.ir

Soraya Ziaei

Associate Prof., Department of Knowledge and Information Science, Payame Noor University, Tehran, Iran.
E-mail: soraya.ziaei@pnu.ac.ir

Mahmoud Moradi

Assistant Prof., Department of Knowledge and Information Science, Razi University, Kermanshah, Iran.
E-mail: mahmoudmoradi@razi.ac.ir

Abstract

Purpose: Today, achieving sustainable development in various economic, political, social, and cultural sectors is the main concern of all countries. The importance of development in Iran can be seen in the Iran government's strategic plans such as the five-year development plan, the main focus of which is economic development. Therefore, the purpose of this research is to identify the role of public libraries in the economic development of society from the point of view of specialists, librarians, and managers of public libraries in the country.

Method: The current research is an exploratory-applied study with a qualitative approach and with the method of foundational data theory, which is an attempt to deeply study the role of public libraries in the economic development of society. The sampling method of the research was purposive sampling and the purpose of its application was to reach a diverse sample of individuals. The main criterion for selecting participants in the interview was to have a work experience of more than 5 years and to have an education related to information science, philology, sociology, and economics. In this research, 26 university faculty members, librarians, and managers of public libraries in the provincial centers of the country were subjected to a semi-structured interview. The Strauss-Corbin method was used to analyze the interview data, which includes three stages: open, central, and selective coding.

Findings: Based on the data obtained from this study, 6 main categories and 36 sub-categories were conceptualized according to the nature and potentials of the public libraries of Iran as strategies that will lead to economic development in the society. These strategies were components of economic development including job creation, quality of life, human resource development, purchasing power, sustainable development, and tourism development.

Originality/value: Economic development as a multidimensional phenomenon is the result of a set of economic and non-economic factors in society. Public libraries are considered to be very practical for economic development and increasing the welfare of the people. In this way, in the presented model, as the output of this research, public libraries have the power and influence to influence a set of components including education, culture, employment, quality of life, human resource development, purchasing power, tourism development and Development, and sustainable income are considered, and through these components in public libraries, we can witness "knowledge-oriented society", "growth of existing jobs", "flourishing of new entrepreneurs", "helping Ghana and Community vitality", "Development of knowledge-based economy", "Development of local economy", "Lifelong learning", "Economic saving". and "Development of construction of public libraries", which shows the development of society. Therefore, it is necessary to take advantage of collective wisdom and financial support, as well as the serious determination of all managers, planners, and experts in the field of public libraries to attach more importance to economic development through the activities and services of public libraries and try to improve their strengths and overcome their weaknesses.

Keywords: Public libraries, Economic development, grounded theory, Paradigm pattern

Conflicts of Interest: None

Funding: None

Citation: Ziaei, S., Bahraminia, S., & Moradi, M. (2023). Identifying the role of public libraries in the economic development of society from the viewpoint of experts. *Research on Information Science and Public Libraries*, 29(1), 12-32.

Received 26 July 2022; **Received in revised form** 28 July 2022

Accepted 1 November 2022; **Published online** 30 April 2023

Article Type: Research Article

© The author(s)

Publisher: Iran Public Libraries Foundation

شناسایی نقش کتابخانه‌های عمومی

در توسعه اقتصادی جامعه از دیدگاه متخصصان^۱

سارا بهرامی نیا

دانشجوی دکتری، علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران رایانامه: sarabahraminia@student.pnu.ac.ir

ثریا ضیایی

دانشیار، گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران. رایانامه: soraya.ziaei@pnu.ac.ir

محمود مرادی

استادیار، گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران رایانامه: mahmoudmoradi@razi.ac.ir

چکیده

هدف: هدف این پژوهش شناسایی نقش کتابخانه‌های عمومی در توسعه اقتصادی جامعه از دیدگاه متخصصان، کتابداران و مدیران کتابخانه‌های عمومی کشور است.

روش: پژوهش حاضر از نوع اکتشافی-کاربردی است و با رویکرد کیفی و با روش نظریه داده بنیاد انجام شده است. در این پژوهش، ۲۶ نفر از اعضای هیئت علمی دانشگاه‌ها، کتابداران، مدیران کتابخانه‌های عمومی مراکز استان کشور به صورت هدفمند مورد مصاحبه نیمه‌ساختاریافته قرار گرفتند. برای تحلیل داده‌های مصاحبه از روش استروس کوربین که شامل سه مرحله کد گذاری باز، محوری و انتخابی است استفاده شد.

یافته‌ها: بر اساس داده‌های حاصل از این پژوهش، ۶ مقوله اصلی و ۳۶ مقوله فرعی با توجه به ماهیت و پتانسیل‌های موجود در کتابخانه‌های عمومی کشور به عنوان راهبردهایی که منجر به توسعه اقتصادی در جامعه خواهد شد مفهوم‌سازی شدند. این راهبردها به عنوان مؤلفه‌های توسعه اقتصادی شامل ایجاد شغل، کیفیت زندگی، توسعه نیروی انسانی، قدرت خرید، توسعه پایدار و توسعه گردشگری بودند.

اصالت/ارزش: از طریق مؤلفه‌های شناسایی شده در این پژوهش می‌توان شاهد «جامعه دانش محور»، «رشد مشاغل موجود»، «شکوفایی کارآفرینان جدید»، «کمک به غنا و نشاط جامعه»، «توسعه اقتصاد دانش محور»، «توسعه اقتصاد محلی»، «آموزش مادام‌العمر»، «صرفه‌جویی اقتصادی» و «توسعه ساخت‌وساز کتابخانه‌های عمومی» که نشان دهنده توسعه یافتگی جامعه است بود.

کلیدواژه‌ها: کتابخانه‌های عمومی، توسعه اقتصادی، نظریه داده بنیاد، الگوی پارادایمی

منبع حمایت کننده: گزارش نشده است.

تعارض منافع: گزارش نشده است.

۱. این مقاله برگرفته از رساله دکتری رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی گرایش مدیریت اطلاعات با عنوان «طراحی الگوی نقش کتابخانه‌های عمومی در توسعه اقتصادی و فرهنگی جامعه» در دانشگاه پیام نور مشهد انجام گرفته است.

استناد: ضیایی، ثریا؛ بهرامی نیا، سارا؛ و مرادی، محمود (۱۴۰۲). شناسایی نقش کتابخانه‌های عمومی در توسعه

اقتصادی جامعه از دیدگاه متخصصان. تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی، ۲۹(۱)، ۳۲-۱۲.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۵/۰۴؛ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۱/۰۸/۱۰

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۸/۱۹؛ تاریخ انتشار: ۱۴۰۲/۰۲/۱۰

نوع مقاله: علمی پژوهشی

© نویسندگان

ناشر: نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور

امروزه رسیدن به توسعه پایدار در بخش‌های مختلف اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی دغدغه اصلی همه کشورهای است (محمدی حمیدی و سبحانی، ۱۳۹۷). اهمیت توسعه در ایران را می‌توان در برنامه‌های راهبردی دولت همچون برنامه پنج‌ساله توسعه مشاهده کرد که تمرکز اصلی در تدوین آن، توسعه اقتصادی است.

توسعه فرایندی حاصل از تعامل نظام‌های مختلف از جمله نظام اقتصادی و نظام فرهنگی است. تعامل مثبت این نظام‌ها است که جامعه را به توسعه یافتگی می‌رساند. بررسی نسبت فرهنگ و اقتصاد گامی به‌منظور نیل به توسعه پایدار و همه‌جانبه است. این فرهنگ است که زمینه اقتصادی سالم و روبه‌رشد را مهیا می‌سازد و این اقتصاد است که با تأمین زندگی مادی انسان، راه را برای زندگی معنوی او هموار می‌سازد (گرچی‌زاده، ۱۳۹۴). توسعه یک کشور تا حد زیادی به میزان اطلاعاتی که شهروندانش در معرض آن قرار دارند بستگی دارد. اطلاعات آن‌قدر حیاتی است که به‌عنوان پنجمین عامل تولید شناخته شده است. زمانی که صحبت از توسعه ملی می‌شود اطلاعات جایگزینی ندارد؛ زیرا به‌عنوان محرک رشد اقتصادی و بهره‌وری شناخته شده است (اویرونکه^۱، ۲۰۱۲).

هیچ تعریف واحدی تمام رشته‌های توسعه اقتصادی در بر نمی‌گیرد. به‌طور معمول، توسعه اقتصادی به‌عنوان ایجاد شغل و ثروت و بهبود کیفیت زندگی تعریف می‌شود. رندال^۲ (۲۰۰۴) توسعه اقتصادی را روشی می‌داند که بر رشد و تغییر ساختار اقتصادی برای تقویت رفاه اقتصادی یک جامعه تأثیر می‌گذارد. مایر^۳ (۱۹۹۵) معتقد است توسعه اقتصادی هدف نیست، بلکه وسیله‌ای برای فراهم کردن شرایط بهتر اجتماعی است. به‌طور کلی، می‌توان گفت توسعه نوعی بهبود سبک زندگی، استفاده مناسب از دارایی‌ها و خلق شرایط رضایت‌بخش برای زندگی عموم افراد است و از راه‌های مختلف از جمله آموزش و پژوهش و خدمات و کالاهای عمومی قابل دستیابی است. کتابخانه عمومی از طریق اهداف و رسالت خود یعنی آموزش و پژوهش، اطلاعات و اطلاع‌رسانی، ایجاد تفریح و تفنن، برگزاری نمایشگاه‌های کتاب، همایش و غیره و همچنین تشویق به مطالعه و تعالی بخشیدن به روح می‌تواند یکی از نهاد‌های تأثیرگذار در حوزه توسعه باشد.

در تعریف توسعه اقتصادی نیز غالباً بر مقولاتی همچون کاهش فقر و نابرابری و رفع بیکاری تأکید می‌شود. اساساً توسعه اقتصادی فرایندی است که طی آن شالوده‌های اقتصادی و اجتماعی جامعه دگرگون می‌شوند، به‌طوری که حاصل چنین دگرگونی و تحولی در درجه اول کاهش نابرابری‌های اقتصادی و تغییراتی در زمینه تولید، توزیع و الگوهای مصرف جامعه خواهد بود (از کیا و غفاری، ۱۳۸۴، ص. ۴۲-۴۵). توسعه اقتصادی به وضعیت مطلوبی از یک تحول اقتصادی اطلاق می‌شود که در آن شاخص‌هایی از قبیل شاخص‌های زیر محقق شده باشد:

۱. رشد اقتصادی بلند مدت و مستمر؛
۲. افزایش درآمد سرانه به حدی که علاوه بر نیازهای اولیه، نیازهای ثانویه را هم پوشش دهد؛
۳. رفع کامل فقر مطلق؛
۴. رفع قابل توجه فقر نسبی؛
۵. گسترش تأمین اجتماعی؛
۶. اشتغال کامل نیروی کار؛
۷. افزایش قابل ملاحظه بهره‌وری سرمایه و نیروی کار؛
۸. بهبود توزیع درآمد؛
۹. تولید کالاهای اساسی نظیر بهداشت، آموزش، پوشاک، مسکن و خدمات اجتماعی، کالاهای فرهنگی

1. Oyeronke
2. Randal
3. Meier

۱۰. توانایی حضور در بازارهایی جهانی و رقابت با رقبای خارجی و در یک کلام، افزایش رفاه مادی و معنوی آحاد جامعه (موسایی، ۱۳۸۸).

با نگاهی به فهرست بزرگترین کشورهای اقتصادی دنیا (بر پایه تولید ناخالص ملی = برابری قدرت خرید) و همچنین فهرست کتابخانه‌های بزرگ و غنی سراسر دنیا که به ترتیب نام کشورهای آمریکا، چین، ژاپن، آلمان و بریتانیا و غیره در ابتدای این فهرست‌ها به چشم می‌خورد، این سؤال را در ذهن مطرح می‌سازد که آیا کتابخانه‌های عمومی نقشی در توسعه اقتصادی کشورهای مذکور داشته و دارند؟ برخی بر این باورند که نقش آن به‌عنوان یک مؤسسه یادگیری مادام‌العمر است (مکنزی^۱، ۲۰۰۰). نقش کتابخانه‌های عمومی در توسعه اقتصادی از طریق عملکرد اطلاع‌رسانی آن به‌طور گسترده توسط برخی نویسندگان به‌ویژه آمریکای شمالی نقل شده است، و عملکرد کتابخانه‌های عمومی به‌عنوان یک ارائه‌دهنده اطلاعات برای کمک به توسعه اقتصادی محلی با برآوردن نیازهای اطلاعاتی شهروندان، مشاغل کوچک، کارآفرینان جدید و مؤسسات اجتماعی نشان‌دهنده پذیرش زیاد آن‌ها از طرف متخصصان اطلاعات به‌عنوان وسیله‌ای برای توجیه نقش کتابخانه‌های عمومی در توسعه اقتصادی است (دوس سانتوس^۲، ۲۰۰۹).

کتابخانه‌های عمومی به‌عنوان سازمانی تأثیرگذار بر همه عرصه‌های زندگی، دارای ویژگی‌های متمایزکننده‌ای نسبت به سایر سازمان‌ها است (امیری، ضیایی، شریف‌مقدم و فیاضی، ۱۳۹۷). کتابخانه‌های عمومی یکی از اصلی‌ترین مکان‌هایی است که از طریق آموزش رایگان و ارائه اطلاعات به افراد جامعه در خصوص توانمندسازی اقشار مختلف جامعه فعالیت دارد. از جمله عواملی که در توسعه اقتصادی مورد توجه است، توسعه انسانی، کاهش فقر، برابری درآمد و سطح رفاه و کیفیت زندگی افراد جامعه است. نیروی انسانی توانمند با ویژگی‌ها، تخصص و توان خود، می‌تواند کسب و کار خود را راه‌اندازی و آن را در جهت توسعه و پیشرفت مدیریت کند؛ آنچه تحت عنوان کارآفرینی و به‌عنوان راهی برای ایجاد غلبه بر تنگناهای اقتصادی جامعه و ایجاد اشتغال مورد بحث قرار می‌گیرد (میرزا محمدی، فتحی و نندیر خانلو، ۱۳۹۱). کتابخانه‌های عمومی یکی از نهادهایی است که از طریق برنامه‌های آموزشی خود می‌تواند موجب توانمندسازی افراد جامعه شود. همچنین، از طریق پیوندی که بین مشاغل و تخصص‌های مختلف و مورد نیاز مشاغل برقرار می‌کند و با صرفه‌جویی در زمان و هزینه آموزش، موجب توسعه و تکامل کسب و کارها می‌شود. کتابداران و مدیران کتابخانه‌های عمومی مشهود بر ضرورت ارائه خدمات مؤثر در توسعه اقتصادی تأکید دارند (عطائی‌ظاهر، تجعفری، صنعت‌جو و شریف، ۱۴۰۰). کتابداران کتابخانه‌های عمومی اصفهان نیز معتقدند که کتابخانه‌های عمومی علاوه بر همکاری با مراکز کارآفرینی، باید خود نیز به‌صورت خاص و مستقل در این زمینه فعالیت داشته باشند. آن‌ها از جمله فعالیت‌هایی که توسعه و ترویج کارآفرینی را در پی داشته است در قالب خدمات آموزشی، اطلاع‌رسانی، پژوهشی، مشاوره‌ای و جنبی استخراج و دسته‌بندی کردند (سیدی، ۱۳۹۰). کاربران کتابخانه‌های عمومی فلوریدا نیز بر این باورند که کتابخانه‌های عمومی به رفاه مالی آن‌ها کمک می‌کند، منابع اقتصادی را به کسب و کارهای محلی ارائه و از رفاه جامعه حمایت می‌کند (مک‌کلور، فریزر، نلسون و رایبنز^۳، ۲۰۰۱).

اویرونکه (۲۰۱۲) در پژوهش خود دریافتند که کتابخانه‌های عمومی می‌توانند با ارائه اطلاعات به‌موقع و دقیق، به مهارت‌بیکاری در میان جوانان به رشد اقتصادی کمک کنند. مک‌کلور و برتوت^۴ (۱۹۹۸) اظهار داشتند کتابخانه‌های عمومی از این نظر موجب رونق اقتصادی جوامع خود می‌شوند که از پشتیبانی اقتصادی برخوردارند، به رفاه اقتصادی مشاغل اطراف خود کمک می‌کنند، ارزش بازار جوامع خود را بهبود می‌بخشند، از اقتصاد محلی

1. Mackenzie
2. Dos Santos
3. McClure, Fraser, Nelson & Robbins
4. McClure & Bertot

خود حمایت می‌کنند، برای مشاغل محلی مفید هستند، و آن‌ها مشاغل بسیار ماهر و اغلب بسیار فنی را در یک محیط کار ارائه می‌دهند.

سوریا، منیر و سوریا^۱ (۲۰۱۳) به بررسی نقش کتابخانه‌های عمومی در توسعه اقتصادی پاکستان پرداختند. پس از نقد و بررسی ادبیات، مشخص شد که کتابخانه‌های عمومی روابطی بسیار قوی با توسعه اقتصادی هر کشور دارد. خدمات ارائه‌شده توسط کتابخانه‌های عمومی از جمله ایجاد پایگاه‌های اطلاعاتی در خصوص تجارت، مشاغل و کسب‌وکار تازه، تهیه راهنمای اطلاعاتی مربوط به شهر و مشاغل موجود، ارائه خدمات دسترسی به رایانه و اینترنت و برگزاری همایش‌ها و کارگاه‌های آموزشی و غیره در توسعه اقتصادی کشور نقش دارند.

بیشاپ، مهرا و پارتی^۲ (۲۰۱۶) بیان کردند که کتابخانه‌های عمومی روستایی واقع در منطقه آپالاش^۳ می‌توانند نقشی بسزا در توسعه اقتصادی جوامع خود داشته باشند؛ زیرا توسعه اقتصادی در جوامع روستایی به‌طور بالقوه از بسیاری از منابع و خدمات یکسان در همه کتابخانه‌های عمومی از جمله دسترسی رایگان و عمومی به اینترنت، فضا، آموزش، پاسخ‌گویی به سؤالات، و مطالبی در مورد بسیاری از موضوعات مرتبط با تجارت بهره می‌برند. کاروزا، کراینوویچ و میکولاندرا وولچ^۴ (۲۰۱۷)، در پژوهشی با عنوان «جهت‌گیری راهبردی کتابخانه عمومی در مقصد گردشگری: مدیریت پیچیدگی جامعه و جهت‌گیری گردشگری» مدلی از مسائل استراتژیک متعدد در کتابخانه‌های عمومی در مقاصد گردشگری ارائه کردند. نتایج پژوهش آنان نشان داد کتابخانه‌های عمومی باید مکانی اجتماعی و همچنین یک مکان اطلاع‌رسانی و سرگرمی برای مردم محلی و گردشگران باشد، و برخی از کتابخانه‌های مورد مطالعه آن‌ها پتانسیل تبدیل شدن به جاذبه‌های گردشگری و بخشی از هویت فرهنگی داشتند.

گیجوی، آنینچا و دول^۵ (۲۰۱۸) پژوهشی با هدف ایجاد یک الگوی مناسب برای پشتیبانی کتابخانه‌های عمومی در توسعه بنگاه‌های اقتصادی در مقیاس کوچک در کنیا انجام دادند. طرح پیشنهادی آنان نشان داد توسعه شرکت‌های کسب‌وکار کوچک تا حدی زیاد تحت تأثیر سه مجموعه عوامل محیطی، فرهنگی و شخصیتی قرار داشته است. این عوامل منعکس‌کننده نیازهای اطلاعاتی شرکت‌های کسب‌وکار کوچک بود که با جست‌وجوی منابع کسب‌وکار و مشاوره خدمات اطلاعاتی کسب‌وکار می‌تواند برآورده شود.

هولکامب، دانفورت و آیدوو^۶ (۲۰۱۹) در پژوهشی با عنوان «کتابخانه‌های عمومی: ارتباط جامعه برای خدمات شغلی» به بررسی میزان ارائه این خدمات شغلی توسط کتابخانه‌های عمومی در سراسر ایالات متحده پرداختند. نتایج این پژوهش نشان داد که کتابخانه‌های عمومی محلی نقشی مهمی در سیستم توسعه نیروی کار ملی ایفا می‌کنند. کتابخانه‌های عمومی طیفی وسیع از خدمات شغلی از جمله پشتیبانی از رزومه و نامه حمایتی، کمک در خواست شغل، آماده‌سازی مصاحبه، آموزش، و ارجاع را ارائه می‌دهند.

اوزوتمیز و تکیندال^۷ (۲۰۲۰) در پژوهشی به برآورد تولید ناخالص داخلی با استفاده از کتابخانه‌های عمومی در ترکیه پرداختند. نتایج آنان نشان داد تولید ناخالص داخلی تحت تأثیر تعداد کاربران کتابخانه قرار دارد. همچنین، تغییر در تولید ناخالص داخلی نیز تأثیری قابل توجه در تعداد کاربران کتابخانه‌های عمومی را نشان داد. این یافته‌ها نشان‌دهنده تعامل بین تولید ناخالص داخلی و استفاده از کتابخانه‌های عمومی در ترکیه بین ۲۰۰۱ تا ۲۰۱۷ است.

بیسواس و ماهاتو^۸ (۲۰۲۰) اظهار می‌دارند که کتابخانه‌های عمومی در حال ارائه اطلاعات، مشاوره و

1. Soroya, Munir & Soroya
2. Bishop, Mehra & Partee
3. Appalachian
4. Karuza, Krajnovic & Mikulandra Volic
5. Gichohi, Onyancha & Dulle
6. Holcomb, Dunford & Idowu
7. Öztemiz & Tekindal
8. Biswas & Mahato

راهنمایی برای جویندگان کار و سایر افراد در جامعه هستند. ایشان سه حوزه از فعالیت کتابخانه‌های عمومی، یعنی یادگیری و مهارت، سرمایه‌گذاری و تأسیس شرکت و رفاه اقتصادی، را که به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم به فعالیت اقتصادی کمک می‌کند ذکر کردند.

ناه^۱ (۲۰۲۰) در پژوهشی ارزش اقتصادی کتابخانه‌های عمومی به چهار دسته افزایش ارزش اقتصاد محلی، یعنی ارتباط با جامعه محلی، توسعه منابع انسانی، ایجاد شغل و افزایش ارزش سرمایه‌گذاری تقسیم کردند. نتایج پژوهش او نشان داد ارزش اقتصادی کتابخانه‌های عمومی در حوزه ارتباط با جامعه محلی در بالاترین مرتبه، و رده‌های بعد به ترتیب بهبود ارزش سرمایه‌گذاری، بهبود ارزش اقتصاد محلی و توسعه منابع انسانی و ایجاد شغل قرار دارد.

چاو و تیان^۲ (۲۰۲۱)، طی یک مطالعه ده‌ساله از داده‌های کتابخانه عمومی کارولینای شمالی در خصوص تأثیر کتابخانه‌های عمومی بر زندگی افراد دریافتند که سرانه تیراژ کتاب چاپی با پنج عامل از جمله کیفیت زندگی، سطح پیشرفت تحصیلی جامعه، سرانه و درآمد متوسط خانوار و تعداد مشاغل رابطه‌ای قابل‌پیش‌بینی، مثبت و معنادار دارد. با توجه به اینکه سرانه تیراژ چاپ کتاب ارتباطی مستقیم با کتاب‌خوانی و غنی‌سازی کتابخانه‌های عمومی دارد، می‌تواند به‌عنوان یکی از فعالیت‌های کتابخانه‌های عمومی نقشی مؤثر در توسعه اقتصادی داشته باشد.

افراد جامعه نیازهای اطلاعاتی فراوانی در زمینه‌های مختلف دارند از جمله: تحصیلات، کارایی و استخدام، سلامتی، خوداشتغالی، کمک مالی، برنامه‌های دولتی، کمک‌های حقوقی، رفاه اجتماعی، صنایع خانگی، مسکن و اخبار محلی و سیاسی. این نیازهای اطلاعاتی ممکن است در زندگی روزمره از فردی به فرد دیگر متفاوت باشند. کتابخانه‌های عمومی قادر به برطرف کردن نیازهای اطلاعاتی افراد جامعه و کمک به آن‌ها برای دریافت اطلاعات و خدمات در زمینه‌های فوق هستند. شناسایی و استفاده از پتانسیل‌های موجود در بخش‌های مختلف هر جامعه، یکی از راهکارهای کلیدی برای رسیدن به توسعه در هر زمینه از جمله اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی است. توسعه اقتصادی کشورها به میزانی قابل توجه از رشد و توسعه آموزش تأثیر می‌پذیرد و از آنجا که یکی از نهادهایی که می‌تواند در امر آموزش و توسعه نیروی انسانی می‌تواند مؤثر باشد کتابخانه عمومی است—که از آن به عنوان دانشگاه مردم یاد شده است—بررسی نقش کتابخانه‌های عمومی در توسعه اقتصادی و فرهنگی جامعه یکی از راهکارهای مؤثر در شناسایی ویژگی‌ها و پتانسیل‌های کمتر شناخته‌شده و موجود در کتابخانه‌های عمومی است. امروزه کتابخانه‌های عمومی با توجه به کارکردها و خدمات عمومی خود، ابزاری هستند که می‌توانند به‌عنوان فرصتی برای تأثیر بر شاخص‌های اقتصادی از آنها استفاده شود. تا به امروز، بررسی کارایی و نقش کتابخانه‌های عمومی در جامعه محدود به بررسی در قالب اهداف و وظایف کتابخانه‌های عمومی بوده است. بنابراین، ما در این پژوهش قصد داریم گامی فراتر برداشته و به بررسی و شناسایی توانمندی‌ها و قابلیت‌هایی فراتر از وظایف محدود شده به کتابخانه‌های عمومی بپردازیم تا از این طریق در آینده نزدیک بتوانیم شاهد بهره‌مندی از این قابلیت‌های بالقوه و رشد بیشتر این نهاد ارزشمند در جهت توسعه کشور باشیم.

بررسی نقش کتابخانه‌های عمومی در توسعه اقتصادی جامعه علاوه بر اینکه به شناسایی پتانسیل‌های موجود در کتابخانه‌های عمومی در حوزه اقتصادی می‌پردازد، به ارائه راهکارهای مناسب برای استفاده از این توانمندی‌ها برای رسیدن به توسعه اقتصادی جامعه منجر می‌شود. همچنین، نتایج پژوهش حاضر موجب شناسایی فاصله بین وضع موجود و وضع مطلوب و همچنین شناسایی نقاط قوت و ضعف موجود در کتابخانه‌های عمومی می‌شود و بدین طریق اطلاعات مفیدی در اختیار مسئولان نهاد کتابخانه‌های عمومی و کتابداران کتابخانه‌های عمومی قرار می‌دهد تا به منظور رسیدن به وضع مطلوب و موفقیت در رسالت‌های کتابخانه‌های عمومی گامی مؤثر بردارند. بنابراین، هدف این پژوهش تبیین نقش کتابخانه‌های عمومی در توسعه اقتصادی جامعه است.

1. Noh

2. Chow & Tian

پرسش‌های پژوهش

پژوهش حاضر به دنبال پاسخ‌گویی به سه پرسش زیر است:

۱. شرایط علی، زمینه‌ای و مداخله‌گر (عوامل مؤثر در تدوین راهبرد)، و راهبرد‌های مؤثر استفاده از توانمندی‌های کتابخانه‌های عمومی در توسعه اقتصادی چیست؟
۲. پیامدهای مؤثر استفاده از توانمندی‌های کتابخانه‌های عمومی در توسعه اقتصادی چیست؟
۳. الگوی پارادایمی نقش کتابخانه‌های عمومی در توسعه اقتصادی جامعه چگونه است؟

روش‌شناسی پژوهش

برای رسیدن به خیلی از مفاهیم تحقیق در حوزه کتابخانه‌های عمومی و بحث توسعه خدمات اقتصادی کتابخانه‌های عمومی، لازم دیدیم از روش گراند تئوری (نظریه داده‌بنیاد) استفاده کنیم، به دلیل اینکه نظریه داده‌بنیاد پایه و اساس روش‌های کمی به‌ویژه مباحثی که کمتر به آنها پرداخته شده مانند مؤلفه‌های توسعه اقتصادی در کتابخانه‌های عمومی و همچنین رسیدن به نظریه یا الگوی پارادایمی است. در این پژوهش، به بسط مراحل مختلف نظریه داده‌بنیاد مانند شرح کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری انتخابی پرداختیم. از این رو، پژوهش حاضر به لحاظ هدف از نوع اکتشافی-کاربردی است که با رویکرد کیفی و با استفاده از روش نظریه داده‌بنیاد انجام شده است، و سعی در مطالعه عمیق نقش کتابخانه‌های عمومی در توسعه اقتصادی جامعه دارد. روش نظریه داده‌بنیاد یکی از روش‌های پژوهش‌های کیفی است که به‌طور خاص برای پژوهش‌های اکتشافی که به دنبال نیال نظریه پردازی یا دستیابی به الگو هستند مناسب است؛ زیرا به پژوهشگر اجازه می‌دهد تا با ذهن باز و به دور از پیش‌دوری یا فرضیه به گردآوری و تحلیل داده‌ها بپردازد. جامعه مورد مطالعه پژوهش اعضای هیئت علمی گروه‌های علم اطلاعات و دانش‌شناسی، جامعه‌شناسی و اقتصاد دانشگاه‌ها، کتابداران، مدیران وابسته به نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور بودند. شیوه نمونه‌گیری پژوهش نمونه‌گیری هدفمند و هدف از کاربرد آن دستیابی به نمونه‌ای متنوع از افراد بود. ملاک اصلی برای انتخاب مشارکت‌کنندگان در مصاحبه داشتن سابقه کار بیش از ۵ سال و داشتن تحصیلات مرتبط با علم اطلاعات دانش‌شناسی، جامعه‌شناسی و اقتصاد بود. حجم نمونه در پژوهش‌های کیفی در حین گردآوری داده‌ها مشخص می‌شود و نمونه‌گیری تا جایی ادامه پیدا می‌یابد که داده‌ها به اشباع برسند و محقق به هیچ یافته یا کدی جدید دست نیابد. در این پژوهش، تعداد نمونه‌ها را ۲۶ نفر از اعضای هیئت علمی، کتابداران، و مدیران کتابخانه‌های عمومی مراکز استان کشور تشکیل داد که مشخصات آن‌ها در جدول ۱ ارائه شده است. لازم به ذکر است از مصاحبه آخر، کد جدیدی به داده‌ها اضافه نشد و اشباع داده‌ها حاصل شد.

جدول ۱. مشخصات فردی مشارکت‌کنندگان در پژوهش

تحصیلات		میانگین سابقه خدمت	میانگین سن	جنسیت	
دکتری	کارشناسی ارشد			مرد	زن
۱۷	۹	۱۱/۹۲	۳۹/۶۵	۱۰	۱۶

روش اصلی گردآوری داده‌ها در این پژوهش مصاحبه نیمه‌ساختار یافته به صورت حضوری، تلفنی و ارسال ایمیل بود. در روش نظریه داده‌بنیاد، گردآوری و تحلیل داده‌ها هم‌زمان با اولین مصاحبه انجام می‌شود. بنابراین، گردآوری داده‌ها هم‌زمان با تحلیل داده‌ها آغاز شد و برای تحلیل داده‌ها از روش تحلیلی استروس و کوربین^۱

(۱۳۸۷) که شامل سه مرحله کد گذاری باز، محوری و انتخابی است استفاده شد. پس از تجزیه داده‌ها در فرایند کد گذاری باز، آن‌ها به روشی جدید در روند کد گذاری محوری به هم متصل می‌شوند؛ زیرا پیوندهایی بین یک دسته و زیرمجموعه‌های آن ایجاد می‌شود. تمرکز کد گذاری محوری در یک دسته (پدیده) در رابطه با جنبه‌های زیر است:

نخست، شرایط علی پدیده را مشخص می‌کند، یعنی حوادث یا وقایعی که منجر به ظهور یا توسعه یک پدیده می‌شود. دوم، زمینه است، یعنی مجموعه‌ای مشخص از ویژگی‌ها که در آن پدیده نهفته شده است. سوم، استراتژی‌های مداخله‌گر هستند، یعنی شرایط عمومی و گسترده‌ای که بر استراتژی‌های کنش/واکنش تأثیر می‌گذارد. چهارم، استراتژی‌های کنش یا کنش متقابل به سمت پدیده هدایت می‌شوند. مقایسه و دسته‌بندی مفاهیم استخراج شده از داده‌ها در مرحله کد گذاری محوری و انتخابی انجام می‌گیرد. در پژوهش حاضر، در مرحله کد گذاری محوری، به داده‌ها حالت انتزاعی داده شد و پس از تعیین طبقات فرعی، درون‌مایه‌های اصلی در قالب کدهای انتخابی استخراج شد و مدل پارادایمی به دست آمد.

یافته‌های پژوهش

با توجه به کیفی بودن پژوهش و همچنین استفاده از رویکرد گراند تئوری، داده‌ها از طریق مصاحبه با مشارکت کنندگان گردآوری شدند. هم‌زمان با گردآوری داده‌ها، تجزیه و تحلیل آن‌ها در سه مرحله کد گذاری باز، محوری و انتخابی انجام شد. در جدول ۲، کد گذاری باز از یک نمونه مصاحبه آورده شده است.

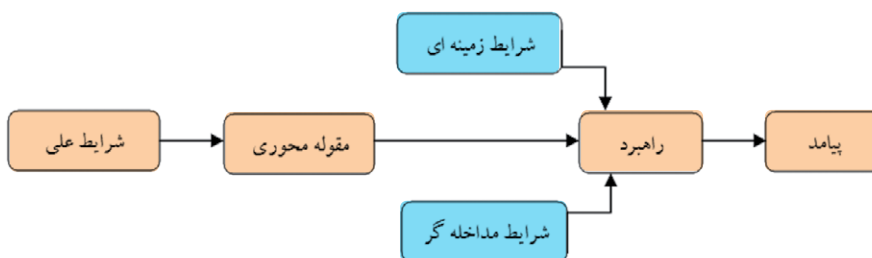
جدول ۲. کد گذاری باز از یک نمونه مصاحبه

مفهوم‌سازی اولیه	متن مصاحبه
انتخاب منابع متناسب با اقتصاد محلی معرفی منابع اطلاعاتی متناسب با اقتصاد محلی برگزاری کارگاه‌های آموزشی برگزاری نشست	«کتابخانه عمومی باید متناسب با اقتصاد محلی اقدام به انجام یک سری امور، انتخاب و معرفی منابع اطلاعاتی، برگزاری کارگاه، نشست و غیره کند.»
پراکنش اخبار و اطلاعات به موقع و صحیح پراکنش دانش و اطلاعات و دانش تخصصی اقتصادی ایجاد خدمات جدید محتوای متناسب با توسعه اقتصادی توسعه دانش‌های ضمنی و جانبی ارتقای توانایی تفکر خلاق و انتقادی	«توسعه اقتصادی واقعی مبتنی بر دانش و اطلاعات و پراکنش اخبار و اطلاعات به موقع و صحیح است. هر نهادی که بتواند در پراکنش دانش و اطلاعات به ویژه اطلاعات و دانش تخصصی اقتصادی نقش آفرین باشد می‌تواند در توسعه اقتصادی جامعه بازیگری مطرح باشد. در فضای جدید که رسانه‌های جدید و فضای مجازی به عنوان یک پلتفرم جدید انتقال اطلاعات مطرح هستند، کتابخانه‌های عمومی می‌توانند با بازتعریف نقش‌های قبلی خود و ایجاد خدمات جدید، محتواهای متناسب با توسعه اقتصادی را در اختیار کاربران قرار دهند. این نقش آفرینی می‌تواند مستقیم و غیرمستقیم باشد؛ یعنی می‌تواند مستقیماً اطلاعات مربوط به توسعه اقتصادی را در اختیار قرار داد یا با توسعه دانش‌های ضمنی و جانبی، توانایی تفکر خلاق و انتقادی را در زمینه توسعه اقتصادی ارتقا داد.»
استفاده از نیروهای بانگیزه و توانمند توجه در انتخاب منابع توجه به استفاده بهینه از قابلیت‌ها وویرگی‌های هر شهر، محل ملاقات اندیشمندان، محل جذب نخبگان، نویسندگان، شعرا و غیره	«اگر کتابخانه عمومی به معنای واقعی دانشگاه عمومی مردم باشد، کتابدارانش علاقه‌مند به کمک به کاربران در زمینه‌های مختلف باشد، کتابدار مرجع باسواد داشته باشد، کتابداران متخصص داشته باشد، کتابدارانی به تمام معنا کتاب‌شناس داشته باشد، آنگاه می‌تواند نقشی مثرتر داشته باشد؛ در انتخابات، در استفاده بهینه هر شهر، محل ملاقات اندیشمندان، محل جذب نخبگان، محل جذب نویسندگان، شعرا.»

کد گذاری محوری گامی است که بعد از کد گذاری باز انجام می‌شود. طبق گفته استراوس و کوربین (۱۹۹۰)، برای بررسی روابط بین مفاهیم و طبقه‌هایی که در فرایند کد گذاری باز ایجاد شده‌اند، کد گذاری محوری مورد نیاز

است. کد گذاری محوری فرایند مرتبط کردن گروه‌ها به زیر گروه‌هایشان است و به این دلیل محوری نامیده می‌شود که کد گذاری حول یک گروه با مرتبط کردن گروه‌ها از نظر مشخصات و ابعاد انجام می‌شود. آن‌ها برای ایجاد روابط بین این طبقه‌ها پیشنهاد می‌کنند داده‌ها و کدها را بر اساس الگوی کد گذاری که شرایط علی، راهبرد ها، پیامد، شرایط زمینه‌ای و مداخله‌گر را متمرکز و به آن‌ها مرتبط می‌کند بررسی کنند. این دیدگاه‌ها در مورد داده‌ها به شناسایی روابط بین مفاهیم و طبقه‌ها کمک می‌کند تا بتوان آن‌ها را در سطح بالاتر مرتبط کرد. در نمودار ۱، الگوی کد گذاری محوری نشان داده شده است.

نمودار ۱. عناصر اصلی پارادایم کد گذاری محوری

مقوله محوری، مرکز فرایند در حال بررسی است که سایر مقوله‌ها به آن ربط داده می‌شود. شرایط علی مقوله‌هایی هستند که نسبت به پدیده محوری مقدم بوده و بر آن تأثیر می‌گذارند. شرایط زمینه‌ای شرایط خاصی است که بر راهبرد ها اثر می‌گذارد. شرایط مداخله‌گر شرایط عمومی است که بر راهبرد ها اثر می‌گذارد و آن‌ها را تسهیل یا محدود و مقید می‌سازد (که در این پژوهش، شرایط زمینه‌ای و مداخله‌گر به صورت ترکیبی با عنوان عوامل مؤثر بر تدوین راهبرد آورده شده است). راهبرد ها کنش‌ها یا تعاملاتی هستند که برای اداره پدیده محوری اعمال می‌شود و پیامدها حاصل این کنش‌ها و تعاملات هستند (دانایی فرد و امامی، ۱۳۸۶). جدول ۳ حاصل تحلیل دوباره داده‌ها بر اساس مدل پارادایم است و نتایج کد گذاری محوری در این پژوهش را نشان می‌دهد.

جدول ۳. کد گذاری محوری

مقوله‌ها	محورها
<p>شرایط علی</p> <p>عدم نقش آفرینی کتابخانه‌ها تابع اقتصاد نفتی و دولتی بودن مدل اقتصادی غیر رقابتی بودن اقتصاد دانش محور نبودن جامعه عدم انگیزه کاربران اثر بخشی پایین کتابخانه‌ها تحقق نیافتن اهداف و نقش کتابخانه‌ها نبودن فضا و تجهیزات ویژه و متمایز کننده برای جذب گردشگر عدم استفاده از ظرفیت‌های کتابخانه‌ها وجود سیاست‌های تنگ‌نظرانه مجموعه‌سازی متمرکز</p>	<p>عدم نقش آفرینی کتابخانه‌های عمومی - توسعه اقتصادی ایران تابع اقتصاد نفتی و دولتی - غیر رقابتی بودن فضای اقتصادی محیط کسب و کار - عدم نیاز به اطلاعات - عدم نیاز به حرکت و تکاپو - دانش محور نبودن جامعه - اثر بخشی پایین کتابخانه‌های عمومی - موفق عمل نکردن کتابخانه‌های عمومی در زمینه اقتصادی عدم نقش آفرینی به عنوان پایگاه محلی و مرکز اجتماع - کم‌رنگ بودن نقش‌های اجتماعی و فرهنگی - نبود فضا و تجهیزات ویژه و متمایز کننده برای جذب گردشگر - وجود سیاست‌های تنگ‌نظرانه - مجموعه‌سازی متمرکز - عدم استفاده از ظرفیت‌های کتابخانه‌ها</p>

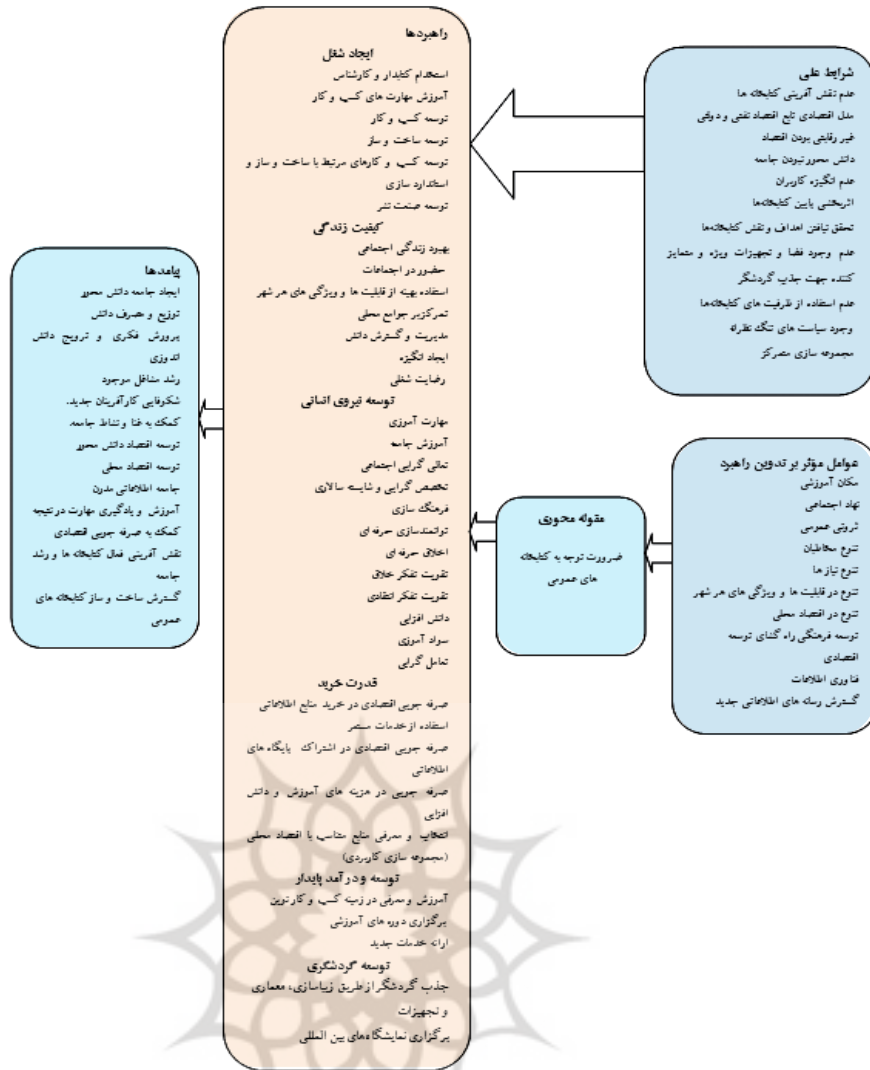
<p>مقوله محوری: ضرورت توجه به کتابخانه‌های عمومی</p>		<p>تلاش برای تهیه منابع مورد نیاز و مناسب و بالابردن دانش و آگاهی اقتصادی و سرمایه گذاری گسترش رسانه‌های جدید و فضای مجازی همراهی کتابخانه‌های عمومی با مراکز علمی از جمله دانشگاه مشکلات اقتصادی افراد جامعه ارزش قائل شدن برای علم و سواد استفاده بهینه از قابلیت‌ها و ویژگی‌های هر شهر محل ملاقات اندیشمندان، محل جذب نخبگان، محل جذب نویسندگان، شعرا و غیره راه توسعه اقتصادی جامعه از توسعه علمی می‌گذرد از طریق بالابردن سطح فرهنگ جامعه می‌توان پله‌های ترقی اقتصادی را طی کرد</p>
<p>ایجاد شغل استخدام کتابدار و کارشناس آموزش مهارت‌های کسب و کار توسعه کسب و کار توسعه ساخت و ساز توسعه کسب و کارهای مرتبط با ساخت و ساز و استاندارد سازی توسعه صنعت نشر کیفیت زندگی بهبود زندگی اجتماعی حضور در اجتماعات استفاده بهینه از قابلیت‌ها و ویژگی‌های هر شهر تمرکز بر جوامع محلی مدیریت و گسترش دانش ایجاد انگیزه رضایت شغلی توسعه نیروی انسانی مهارت آموزی آموزش جامعه تعالی گرای اجتماعی تخصص گرایی و شایسته سالاری فرهنگ سازی توانمند سازی حرفه‌ای اخلاق حرفه‌ای تقویت تفکر خلاق تقویت تفکر انتقادی دانش افزایی سواد آموزی تعامل گرایی قدرت خرید صرفه جویی اقتصادی در خرید منابع اطلاعاتی استفاده از خدمات مستمر صرفه جویی اقتصادی در اشتراک پایگاه‌های اطلاعاتی صرفه جویی در هزینه‌های آموزش و دانش افزایی انتخاب و معرفی منابع متناسب با اقتصاد محلی (مجموعه سازی کاربرد) توسعه درآمد پایدار آموزش و معرفی در زمینه کسب و کار نوین برگزاری دوره‌های آموزشی ارائه خدمات جدید توسعه گردشگری جذب گردشگر از طریق زیباسازی، معماری و تجهیزات برگزاری نمایشگاه‌های بین المللی برگزاری همایش‌های بین المللی</p>	<p>تمرکز بر جوامع محلی - ایجاد محیط غنی اطلاعات - پرورش فکری و ترویج دانش اندوزی / ارتقای توانایی تفکر خلاق و انتقادی / توسعه دانش‌های ضمنی و جانبی اتاق‌های گفت‌وگو و تبادل اطلاعات - ارتقای سطح آگاهی و دانش عمومی و تخصصی درباره مسائل اقتصادی - تغییر نگرش کتابداران - داشتن منابع متنوع - همکاری بخش‌های تحقیق و توسعه با واحدهای تولیدی - ایجاد مراکز اطلاعات و دانش - مدیریت و گسترش دانش - تولید، توزیع و استفاده از دانش برای تولید ثروت - جذب و استخدام نیروی کتابدار و کارشناس مجموعه - آموزش و معرفی در زمینه کسب و کار برگزاری دوره‌های آموزشی و توسعه مشاغل خانگی - تأمین اطلاعات و داده‌های کسب و کارهای محلی - ایجاد بستر مناسبی برای شکل‌گیری، ادامه و موفقیت کسب و کار - ایجاد کانون‌های پرورش خلاقیت و نوآوری - پراکنش اخبار و اطلاعات به موقع و صحیح - پراکنش دانش و اطلاعات و دانش تخصصی اقتصادی - آموزش و افزایش سواد اطلاعاتی افراد - تولید و انتشار محتوای متناسب با توسعه اقتصاد - توجه به معماری زیبا و خدمات و تجهیزات ویژه - برگزاری نمایشگاه و همایش‌های بین‌المللی - انتخاب منابع متناسب با اقتصاد محلی - معرفی منابع اطلاعاتی متناسب با اقتصاد محلی - تهیه منابع مورد نیاز و مناسب و بالابردن دانش و آگاهی اقتصادی و سرمایه گذاری - فراهم کردن زمینه‌های استفاده سریع و به موقع از منابع روز - توجه در انتخاب منابع - ایجاد خدمات جدید بر اساس رسانه‌های جدید - ارائه خدمات گوناگون (خدمات اطلاع‌رسانی - خدمات مربوط به فعالیت‌های تحقیقاتی و مطالعاتی - فناوری - آموزشی - سواد آموزی) - ارائه خدمات مستمر - از طریق بالابردن سطح فرهنگ جامعه می‌توان پله‌های ترقی اقتصادی را طی کرد - فرهنگ سازی - توانمند سازی و ایجاد ساختار مالی و اقتصادی - وجود کتابداران علاقه‌مند در کمک به کاربران در زمینه‌های مختلف - کتابدار مرجع با سواد - کتابداران متخصص (کتاب‌شناس واقعی) - گسترش ساخت و ساز کتابخانه‌های عمومی - استفاده بهینه از قابلیت‌ها و ویژگی‌های هر شهر</p>	

<p>عوامل مؤثر بر تدوین راهبرد (شرایط زمینه‌ای و مداخله‌گر)</p>	<p>مکان آموزشی نهاد اجتماعی تنوع مخاطبان تنوع نیازها تنوع در قابلیت‌ها و ویژگی‌های هر شهر تنوع در اقتصاد محلی فناوری اطلاعات گسترش رسانه‌های اطلاعاتی جدید</p>	<p>دانشگاه مردم نهاد اجتماعی ثروتی عمومی کاربران متنوع نیازها و درخواست‌های متنوع امکانات متنوع هر شهر تنوع در اقتصاد محلی راه توسعه اقتصاد جامعه از توسعه علمی می‌گذرد از طریق بالابردن سطح فرهنگ جامعه می‌توان پله‌های ترقی اقتصادی را طی کرد گسترش رسانه‌ها و پلتفرم‌های جدید کاربرد فناوری اطلاعات</p>
<p>پیامد</p>	<p>ایجاد جامعه دانش محور رشد مشاغل موجود شکوفایی کارآفرینان جدید کمک به غنا و نشاط جامعه توسعه اقتصاد دانش محور توسعه اقتصاد محلی آموزش مادام‌العمر صرفه‌جویی اقتصادی توسعه ساخت و ساز کتابخانه‌های عمومی</p>	<p>توزیع و مصرف دانش پرورش فکری و ترویج دانش اندوژی رشد مشاغل موجود شکوفایی کارآفرینان جدید کمک به غنا و نشاط جامعه اقتصاد دانش محور ایجاد جامعه دانش محور جامعه اطلاعاتی مدرن انجام امورات خود و عدم نیاز به مراجعه به دیگران و صرفه‌جویی اقتصادی (آموزش و یادگیری مهارت در نتیجه کمک به صرفه‌جویی اقتصادی) نقش‌آفرینی فعال کتابخانه‌ها و رشد جامعه گسترش ساخت و ساز کتابخانه‌های عمومی</p>

در مرحله کد گذاری انتخابی، پژوهشگر با توجه به کدها و مفاهیم شناسایی شده در دو مرحله قبل به استحکام بیشتر فرایند کد گذاری می‌پردازد، و با تأکید بر بخش‌هایی که در تدوین تئوری می‌توانند نقشی مهم‌تر ایفا کنند به تسهیل مراحل بعدی کمک می‌کند.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

شکل ۱. الگوی پارادایمی نقش کتابخانه‌های عمومی در توسعه اقتصادی جامعه

تشریح الگوی پارادایمی پژوهش

با توجه به شکل ۱، می‌توان پارادایم فوق را این گونه تفسیر کرد که شرکت کنندگان شرایط فعلی کتابخانه‌های عمومی ایران در استفاده از توانمندی‌ها و پتانسیل‌های موجود در آن را این گونه بیان می‌کنند: عدم نقش آفرینی کتابخانه‌ها، تابع اقتصاد نفتی و دولتی بودن مدل اقتصادی کشور، غیررقابتی بودن اقتصاد، دانش‌محور نبودن جامعه، عدم انگیزه کاربران، اثربخشی پایین کتابخانه‌ها، تحقق نیافتن اهداف و نقش کتابخانه‌ها، نبود فضا و تجهیزات ویژه و متمایز کننده برای جذب گردشگر، عدم استفاده از ظرفیت‌های کتابخانه‌ها، وجود سیاست‌های تنگ‌نظرانه، مجموعه‌سازی متمرکز.

بعضی شرکت کنندگان اظهار داشتند که: «کتابخانه‌های عمومی متأسفانه هنوز نتوانسته‌اند در زمینه توسعه همه‌جانبه اعم از اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و حتی فرهنگی نقش آفرینی کنند. این عدم نقش آفرینی به‌طور خاص در زمینه اقتصادی بیشتر مشهود است. مدل توسعه اقتصادی در کشوری مانند ایران که به شدت تابع اقتصاد نفتی و دولتی است به گونه‌ای است که محیط کسب و کار و فضای اقتصادی رقابتی نیست. در چنین فضایی، نیازی به اطلاعات برای بهبود فضای اقتصادی احساس نمی‌شود. اساساً وقتی محیط رقابتی نیست، یعنی که رقابتی وجود ندارد و وقتی رقابت وجود ندارد، پس نیازی به حرکت و تکاپو نیست. حرکت و تکاپو است که نیازمند دانش و اطلاعات است. وقتی نیاز به حرکت نباشد، نیاز به اطلاعات و دانش هم نیست. از سوی دیگر، تجربه تاریخی و فرهنگی جامعه ما نیز

به گونه‌ای است که جامعه را دانش‌محور بار نیآورده است. این دو عامل یعنی غیررقابتی بودن اقتصاد، و دانش‌محور نبودن جامعه باعث شده است تا در فضای کسب‌وکار ما نیازی به اطلاعات نباشد. بدیهی است وقتی نیازی به اطلاعات نباشد، نیازی هم به نهاد اطلاع‌رسانی از قبیل کتابخانه نباشد. با این رویکرد، می‌توان گفت از یک سو جامعه به سمت اقتصاد اطلاعات‌محور حرکت نمی‌کند و از سوی دیگر نهاد‌های اطلاع‌رسانی از جمله کتابخانه‌های عمومی نتوانسته‌اند برای خود در زمینه بهبود وضعیت اقتصادی نقش مستقل تعریف کنند» (عضو هیئت علمی، ۴۳ ساله). در این پژوهش، مشارکت‌کنندگان عواملی همچون تلاش برای تهیه منابع مورد نیاز و مناسب و بالا بردن دانش و آگاهی اقتصادی و سرمایه‌گذاری، گسترش رسانه‌های جدید و فضای مجازی، همراهی کتابخانه‌های عمومی با مراکز علمی از جمله دانشگاه، مشکلات اقتصادی افراد جامعه، ارزش قائل شدن برای علم و سواد، استفاده بهینه از قابلیت‌ها و ویژگی‌های هر شهر، محل ملاقات اندیشمندان، محل جذب نخبگان، محل جذب نویسندگان، شعرا و غیره را، در توجه به ویژگی‌ها و پتانسیل‌های موجود در کتابخانه‌های عمومی حائز اهمیت می‌دانستند. از این رو، ضرورت توجه و استفاده از توانمندی‌های کتابخانه‌های عمومی به عنوان مقوله محوری استخراج شد.

«کتابخانه‌ها هم به صورت مستقیم و هم غیر مستقیم در توسعه اقتصادی نقش دارند، ولی نه کتابخانه‌های عمومی ایران. البته، اگر منابع قوی داشته باشد و زمینه برای استفاده فراهم بشه و مشکلات اقتصادی مردم به حداقل برسد و برای علم و سواد ارزش قائل شوند، هم کتابخانه‌ها فعال خواهند بود و هم تأثیر زیادی روی رشد جامعه از همه لحاظ دارد» (مدیر کتابخانه عمومی، ۴۱ ساله).

«کتابخانه عمومی باید به تناسب اقتصاد محلی اقدام به انجام یک سری امور، انتخاب و معرفی منابع اطلاعاتی، برگزاری کارگاه، نشست و غیره کند» (عضو هیئت علمی، ۴۵ ساله).

در الگوی پارادایمی پژوهش، شرایط مؤثر بر تدوین راهبردها (شرایط زمینه‌ای و مداخله‌گر)، هم به ماهیت و شرایط درونی کتابخانه‌های عمومی و هم به شرایط بیرونی آن مرتبط می‌شود. بر اساس نظر مشارکت‌کنندگان، این شرایط عبارت‌اند از: مکان آموزشی، نهاد اجتماعی، تنوع مخاطبان، تنوع نیازها، تنوع در قابلیت‌ها و ویژگی‌های هر شهر، تنوع در اقتصاد محلی، نقش توسعه فرهنگی، فناوری اطلاعات، گسترش رسانه‌های اطلاعاتی جدید.

«کتابخانه عمومی با داشتن منابع متنوع، ثروتی عمومی و بستری مناسب برای شکل‌گیری، ادامه و موفقیت کسب‌وکارها بوده، به غنا و نشاط جامعه کمک می‌کنند. خدمات کتابخانه برای اقتصاد بسیار حیاتی است. برای این امر لازم است که کتابداران نگرش خود را نسبت به توسعه اقتصادی، ماهیت اطلاعات و خدمات کتابخانه تغییر داده و آموزش‌های لازم را در زمینه کسب‌وکار دیده باشند» (کتابدار، ۳۲ ساله).

مشارکت‌کنندگان با توجه به ماهیت و پتانسیل‌های موجود در کتابخانه‌های عمومی کشور راهبردهایی ارائه کرده‌اند که به عقیده آنان منجر به توسعه اقتصادی در جامعه خواهد شد. این راهبردها از ۶ مقوله اصلی به عنوان مؤلفه‌های توسعه اقتصادی که شامل ایجاد شغل، کیفیت زندگی، توسعه نیروی انسانی، قدرت خرید، توسعه پایدار و توسعه اقتصادی می‌شود، و ۳۶ مقوله فرعی به عنوان زیرمجموعه‌های آن‌ها تشکیل شده است.

ایجاد اشتغال

نرخ بیکاری در هر کشوری یکی از شاخص‌های اساسی اقتصاد آن کشور محسوب می‌شود. بدیهی است که برای داشتن جامعه‌ای توسعه‌یافته، باید برنامه‌ریزی‌هایی برای ایجاد اشتغال در کشور صورت گیرد. عدم توجه به این امر موجب افزایش نرخ بیکاری و به تبع آن ایجاد معضلات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در کشور خواهد شد. بنابراین، با فراهم کردن زیرساخت‌های لازم برای فعالیت‌های اقتصادی، می‌توان مسیر توسعه اقتصادی کشور را هموار ساخت. کتابخانه‌های عمومی به عنوان یک نهاد اجتماعی و آموزشی می‌توانند در توسعه اقتصادی جامعه نقش داشته باشند. از مهم‌ترین مفاهیم استخراج‌شده در این مقوله می‌توان به آموزش و معرفی در زمینه کسب‌وکار، توسعه کسب‌وکارهای مرتبط و غیرمرتبط و همچنین جذب و استخدام کتابدار و کارشناس مجموعه اشاره کرد. نتایج بخشی از پژوهش حاضر با نتایج پژوهش‌های پیشین مانند هولیکام، دانفورد و ایدوو (۲۰۱۹)، وزارت کار، گنجوی، آیینچا و دول (۲۰۱۸)، آموزش

و استخدام ایالت متحده^۱ (۲۰۱۷)، سوریا، منیر و سوریا (۲۰۱۳)، همیلتون^۲ (۲۰۰۸)، مرکز تحقیقات تجاری ایندیانا^۳ (۲۰۰۷)، عطائی ظاهر، تجعفری، صنعت‌جو و شریف (۱۴۰۰) و مرادی و صفوی (۱۳۹۱) هم‌سواست. یافته‌های پژوهش در این بخش (به‌طور خاص، نقش کتابخانه‌های عمومی در ایجاد اشتغال) نشان‌دهنده آن است که کتابخانه‌های عمومی پتانسیل‌های بسیاری در ایجاد اشتغال افراد جامعه به‌صورت مستقیم و غیرمستقیم دارند. کتابخانه‌های عمومی نهادی خدماتی و آموزشی است که خدمات چشمگیری در زمینه توانمندسازی افراد جامعه ارائه می‌کنند. از خدمات قابل‌ذکر کتابخانه‌های عمومی که بر ایجاد و توسعه اشتغال افراد جامعه اثرگذار است، برگزاری دوره‌های آموزشی و ارائه منابع متناسب با نیازهای جامعه با هدف کارآفرینی و توسعه کسب و کارهای کوچک است. برای مثال، هالی‌کاب، دانفورد و ایدوو (۲۰۱۹) در پژوهش خود دریافتند که اکثر مراجع کنندگان به دلیل افزایش نیاز به سواد دیجیتال خواستار برگزاری دوره‌های آموزشی ویژه هستند؛ زیرا بیشتر به دنبال درخواست‌های شغلی آنلاین هستند. همچنین، مراجعه کنندگان برای ایجاد حساب‌های ایمیل، نگارش درخواست‌های شغلی و ارسال درخواست‌های آنلاین به آموزش و کمک نیاز دارند. از طرفی، ساخت و ساز و افزایش تعداد کتابخانه‌های عمومی در جامعه از یک سو به‌صورت مستقیم موجب استخدام و جذب نیروی کتابدار و متخصص حوزه‌های کتابخانه‌های عمومی می‌شود و از سوی دیگر به رونق کسب و کارهای وابسته از جمله صنعت چاپ به دلیل فراهم‌سازی منابع و صنایع تولیدی و مشاغل مرتبط در بخش ساخت تجهیزات کتابخانه (قفسه‌سازی و صنایع چوبی، نورپردازی و معماری داخلی) منجر خواهد شد که به‌طور غیرمستقیم بر توسعه اقتصادی جامعه اثرگذار است.

کیفیت زندگی

یکی از مباحث مورد توجه و از اهداف مورد تأکید در توسعه اقتصادی، ارتقای کیفیت زندگی است. طبق تعریف سازمان بهداشت جهانی^۴ (WHO)، کیفیت زندگی به‌عنوان درک افراد از موقعیت خود در زندگی در متن فرهنگ و نظام‌های ارزشی‌ای که در آن زندگی می‌کنند و در رابطه با اهداف، انتظارات، استانداردها و نگرانی‌های خود آن‌ها تعریف می‌شود. کیفیت زندگی یک ساخت چندبُعدی است که شامل جنبه‌های روانی، رفاه اقتصادی، اجتماعی و جسمی می‌شود. یکی از شاخص‌های پیشرفت و توسعه اقتصادی یک اجتماع، کیفیت زندگی است. کیفیت زندگی امروزه موضوعی است که دغدغه همه دولت‌ها و اکثر سازمان‌های بین‌المللی است (مؤمنی و امینی، ۱۳۹۰). کتابخانه‌های عمومی از طریق فراهم کردن بستری برای ایجاد مؤلفه‌هایی همچون «بهبود زندگی اجتماعی»، «حضور در اجتماعات»، «استفاده بهینه از قابلیت‌ها و ویژگی‌های هر شهر»، «تمرکز بر جوامع محلی»، «مدیریت و گسترش دانش»، «ایجاد انگیزه» و «رضایت شغلی» به بهبود کیفیت زندگی افراد جامعه کمک می‌کنند.

این واقعیت انکارناپذیر که اطلاعات و دانش یکی از کلیدهای اساسی ایجاد شرایط بهتر برای زندگی است سبب شده است که به دنبال راهکارهای مؤثر برای کسب اطلاعات و دانش در اطراف خود باشیم. نقش کتابخانه‌های عمومی به‌لحاظ کارکرد هایش از جمله منابع غنی و در دسترس بودن، به‌روز و متناسب بودن برای همه افراد جامعه با هر ویژگی و محدودیتی در افزایش اطلاعات و دانش بسیار مؤثر و چشم‌گیر است. از آنجا که کتاب، کتاب‌خوانی و آموزش نقشی مؤثر در سطح پیشرفت تحصیلی جامعه، سرانته مطالعه و درآمد متوسط خانوار که از شاخص‌های کیفیت زندگی است دارند، می‌توان گفت که کتابخانه‌های عمومی یکی از کانون‌های مهم در ارتقای کیفیت زندگی هستند. نتایج این بخش از پژوهش حاضر با پژوهش سادونیشویلی^۵ و همکاران (۲۰۲۰) هم‌سواست؛ ایشان از طریق نظرسنجی از کاربران کتابخانه‌های عمومی دریافتند که کتابخانه‌های عمومی علاوه بر کمک به رفع مشکلات مربوط به شکاف دیجیتال، تلاش‌های واقعی برای کمک به مردم برای رسیدگی به مسائل روزمره خود، و ترویج استقرار محصولات و خدمات جدید در مکان‌های مختلف از طریق فراهم کردن دسترسی به فناوری اطلاعات برای آن‌ها انجام می‌دهند.

1. U.S. Department of Labor, Employment and Training Administration
2. Hamilton
3. The Indiana Business Research Center
4. World Health Organization
5. Sadunišvili

در یک کتابخانه عمومی، کتابداران و کارکنان کتابخانه‌های عمومی با اعضای جامعه کار می‌کنند تا بتوانند بفهمند جامعه برای بهبود کیفیت زندگی خود به چه چیزی از کتابخانه نیاز دارد. کتابداران و کارکنان کتابخانه‌ها با جوامع کار می‌کنند تا بفهمند چگونه کتابخانه عمومی می‌تواند به آن‌ها برای رسیدن به اهدافشان کمک کند. در زمینه کتابخانه عمومی، توسعه جامعه همچنین به معنای ایجاد روابط با مردم است. با فراهم کردن دسترسی به منابع و فناوری فعلی، یک کتابخانه عمومی با موفقیت به خود اجازه می‌دهد تا فراتر از یک فرایند مشاوره یا پشتیبانی ساده رفته و به همکاری‌های معنادار و فراگیر گسترش یابد و روابط و مشارکت‌های قوی‌تری در جامعه خود ایجاد کند.

توسعه نیروی انسانی

در دهه‌های اخیر، به منابع انسانی به عنوان عنصری هوشمند توجه شده است که با مهارت و خلاقیت خود نقشی اساسی در نظام ایفا می‌کند. نیروی انسانی کارآمد در یک کشور جزء سرمایه‌های ارزشمند آن کشور به شمار می‌آید. اساساً «سرمایه دانش» از «سرمایه تولید» بسیار مهم‌تر است. سرمایه انسانی در حقیقت به توانایی‌ها، شایستگی‌ها، دانش، ویژگی‌های فردی و اجتماعی نیروی کار اشاره دارد که افراد را قادر می‌سازد از این طریق ارزش اقتصادی تولید کنند. تلفیق تغییرات فناورانه، جهانی شدن و آزادسازی اقتصادی در سال‌های اخیر موجب شده است که کشورهای در حال توسعه و توسعه یافته، اهمیت اولویت توسعه مهارت‌ها را به عنوان راهبردی کلیدی برای رقابت و رشد اقتصادی مورد توجه قرار دهند. از نظر فتاحی (۱۳۹۱)، یکی از الزامات توسعه واقعی در هر کشور، وجود افراد آگاه، متخصص و پویا است؛ زیرا همین افراد هستند که بر پایه مسائل و نیازهای جامعه دست به برنامه‌ریزی می‌زنند تا فرایند توسعه به شکلی منطقی و مبتنی بر نیازهای واقعی انجام گیرد.

توسعه نیروی انسانی به معنای توانمندسازی و ارتقای سطح دانش و کارایی افراد است و از آنجا که ارتقای دانش، کارایی و توانمندسازی افراد نیازمند آموزش و یادگیری مادام‌العمر دارد، کتابخانه‌های عمومی با داشتن برنامه‌هایی همچون اطلاع‌رسانی، سوادآموزی، مهارت‌آموزی و خدمات مشاوره‌ای، یکی از مراکز اصلی توسعه نیروی انسانی هستند، و همچنین از طریق آموزش رایگان و ارائه اطلاعات به افراد جامعه در خصوص توانمندسازی اقشار مختلف جامعه نیز فعالیت دارند. از جمله مؤلفه‌ها و فعالیت‌های کتابخانه‌های عمومی که توسعه انسانی را در بر می‌گیرد، «مهارت‌آموزی»، «آموزش جامعه»، «تعالی‌گرایی اجتماعی»، «تخصص‌گرایی و شایسته‌سالاری»، «فرهنگ‌سازی»، «توانمندسازی حرفه‌ای»، «اخلاق حرفه‌ای»، «تقویت تفکر خلاق»، «تقویت تفکر»، «دانش‌افزایی»، «سوادآموزی» و «تعامل‌گرایی» است. می‌توان گفت کتابخانه‌های عمومی با توجه به رسالت خود که همان آموزش مستمر و ارائه خدمات است، موجب دانش‌افزایی می‌شوند و از این طریق به کاربران خود کمک می‌کنند تا هر یک نقش خود را در جامعه به عنوان پزشک، حقوق‌دان، مهندس، معلم، پژوهشگر، دانشجو، دانش‌آموز، زنان خانه‌دار و غیره بهتر ایفا کنند. در جامعه‌ای که هر یک از افراد وظایف خود را به بهترین شکل و بالاترین کیفیت انجام دهند، توسعه و ارتقای سطح کیفی زندگی در آن جامعه بیشتر و محسوس‌تر خواهد بود.

کتابخانه‌های عمومی با گسترش خدمات و فعالیت‌های مربوط به مشاغل محلی و فعالیت‌های اقتصادی، نقشی مهم در توسعه اقتصادی جامعه دارند (سوریا، منیر و سوریا، ۲۰۱۴). ریجینا^۱ (۲۰۱۸) در پژوهش خود در خصوص نقش کتابخانه‌های عمومی در توسعه انسانی بیان می‌کند که کتابخانه‌های عمومی نیجریه از طریق برگزاری سخنرانی‌ها، نمایشگاه‌ها، کنسرت و ارائه برنامه‌های آموزشی و تفریحی برای اقشار جامعه به رشد انسان کمک می‌کند. از سوی دیگر، او اظهار می‌دارد از آنجا که کتابخانه‌های عمومی مرکز حفظ دانش بشر هستند، در رشد انسان حیاتی‌اند؛ زیرا بدون آن‌ها دانش بشری ثبت شده نمی‌توانست از نسلی به نسل دیگر منتقل شود و بسیاری از ایده‌های مهم و مفید در طول گذر زمان از بین می‌رفت. همچنین، کتابخانه‌های عمومی از این نظر که با آموزش مرتبط هستند می‌توانند به عنوان محرک رشد آموزشی عمل کرده و به علاوه به عنوان ابزاری برای پرورش شهروندان آگاه و توسعه یافته نیز نقش آفرینی کنند.

1. Soroya; Munir & Soroya
2. Regina

قدرت خرید

شاخص قدرت خرید در کتابخانه‌های عمومی شامل مؤلفه‌هایی همچون «صرفه‌جویی اقتصادی در خرید منابع اطلاعاتی»، «استفاده از خدمات مستمر»، «صرفه‌جویی اقتصادی در اشتراک پایگاه‌های اطلاعاتی»، «صرفه‌جویی در هزینه‌های آموزش و دانش‌افزایی»، و «انتخاب و معرفی منابع متناسب با اقتصاد محلی (مجموعه‌سازی کاربردی)» می‌شود. از آنجا که کتابخانه عمومی نهادی اجتماعی و آموزشی برای تمام اقشار جامعه است، استفاده از منابع و خدمات آن می‌تواند در بسیاری از هزینه‌های جامعه استفاده‌کننده بکاهد و در نتیجه در درجه اول به اقتصاد خانواده کمک کند و در درجه دوم در توسعه اقتصاد جامعه نقشی مؤثر داشته باشد.

از تأثیرات کتابخانه‌های عمومی در اقتصاد که مورد توجه متخصصان مصاحبه‌شونده بود، صرفه‌جویی اقتصادی در خرید منابع اطلاعاتی است. در سال‌های اخیر، افزایش قیمت کاغذ تأثیری مستقیم بر افزایش قیمت کتاب و کاهش تیراژ چاپ منابع دارد. از این رو، کتابخانه‌های عمومی با مجموعه‌سازی مناسب و در دسترس خود می‌توانند بخش عمده‌ای از کاهش سرانه مطالعه به دلیل گرانی و عدم دسترسی کتاب را جبران کنند. کتابخانه‌های عمومی با ارائه منابع مورد نیاز استفاده‌کنندگان کمک شایانی به صرفه‌جویی اقتصادی خانوار در خرید منابع اطلاعاتی مورد نیاز می‌کنند. برای مثال، کتابخانه عمومی ام.ام.ال^۱ در منطقه‌ای روستایی در شمال مین^۲، دسترسی رایگان به اینترنت را برای کاربرانی که از رایانه‌های کتابخانه استفاده می‌کنند و همچنین برای اعضای جامعه از طریق دستگاه‌های بی‌سیم قابل حمل در د و پارک عمومی محلی فراهم می‌کند؛ زیرا دسترسی به اینترنت باند پهن در جامعه روستایی یک مسئله است (هولکامب، دانفورد و اید و^۳، ۲۰۱۹).

توسعه پایدار

بر اساس تعریف کمیسیون جهانی محیط زیست و توسعه موسوم به کمیسیون براتنلند^۴، توسعه پایدار به معنای تلفیق اهداف اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی برای حداکثرسازی رفاه انسان فعلی بدون آسیب به توانایی نسل‌های آتی برای برآوردن نیازهایشان است (دهشیری، ۱۳۹۴). مفهوم توسعه پایدار می‌تواند تعبیرهای مختلفی داشته باشد، اما جوهر اصلی آن رویکردی است که به دنبال برقرار کردن تعادل میان نیازهای مختلف جامعه و معمولاً در حال رقابتی است که ما به عنوان افراد جامعه در پاسخ به محدودیت‌های محیطی، اجتماعی و اقتصادی با آن مواجهیم. توسعه پایدار نیازهای متنوع همه افراد عصر حاضر و جوامع آینده را برآورده می‌کند، سلامتی افراد و هم‌بستگی اجتماعی را بالا می‌برد، و فرصت‌های برابری را ایجاد می‌کند. با این تعاریف، برخی از فعالیت‌های کتابخانه‌های عمومی که توسعه پایدار در جامعه ایجاد خواهد کرد شامل «آموزش و معرفی در زمینه کسب و کار نوین»، «برگزاری دوره‌های آموزشی» و «ارائه خدمات جدید» است. برای مثال، با شروع همه‌گیری کووید-۱۹، نگرانی‌های زیادی وجود داشت که توسعه پایدار از طریق کتابخانه‌های عمومی کاهش پیدا می‌کند، اما برعکس این موضوع ثابت شد. در سرتاسر جهان، حتی در مواجهه با اختلالات بزرگ، کتابخانه‌های عمومی برای خدمت به جوامع خود به روش‌های جدیدی گام برداشتند، و با ایجاد بستری مناسب برای ارائه خدمات به صورت الکترونیک و دسترسی به اطلاعات به شکل آنلاین برای همه افراد جامعه در همه نقاط، در ایفای مأموریت خود یعنی دسترسی به اطلاعات و یادگیری برای همه تا حدی زیاد موفق عمل کردند. توسعه فناوری و پلتفرم‌های ارتباطی و اطلاعاتی جدید زمینه شکل‌گیری کسب و کارهای نوین و متناسب با پیشرفت فناوری را بیش از گذشته به وجود آورده است، نقش

1. Millinocket Memorial Library
2. Maine
3. Holcomb, Dunford & Idowu
4. The Brundtland Commission

آموزش و شناسایی و معرفی کسب‌وکارهای جدید برای توانمندسازی افراد جامعه در خصوص کارآفرینی و ایجاد کسب‌وکار و درآمد اینترنتی بسیار مهم و انکارناپذیر است. نتایج این بخش از پژوهش با یافته‌های پژوهش فیروتمام^۱ (۲۰۲۱)، ساد ونیشویلی^۲ و همکاران (۲۰۲۰) و هالیکاب، دانفور و ایدوو (۲۰۱۹) که نشان داد مراجع‌کنندگان به‌دنبال یادگیری مشاغل اینترنتی و خدمات آنلاین هستند هم‌خوانی دارد.

توسعه‌گرد شگری

طبق تعریف سازمان جهانی گردشگری^۳، «گردشگری فرهنگی شامل جابجایی افراد به‌دلیل اساساً فرهنگی مانند تورهای مطالعاتی، هنرهای نمایشی، شرکت در جشنواره‌ها، همایش‌ها و نمایشگاه‌های علمی و فرهنگی و سایر رویداد‌های فرهنگی از جمله بازدید از مکان‌ها و بناها، سفر برای مطالعه طبیعت، هنرهای سنتی و غیره است» (سازمان جهانی گردشگری، ۱۹۸۵: ۱۳۱). بر اساس نتایج به‌دست‌آمده، می‌توان این‌گونه تبیین کرد که کتابخانه‌های عمومی از طریق خدمات، تجهیزات و معماری‌های خاص موجب افزایش بازدیدکنندگان از سراسر دنیا می‌شود. در زمینه گردشگری فرهنگی یا آموزشی کتابخانه‌های عمومی به‌عنوان مراکز کسب تجربه و دانش می‌توانند با ارائه خدمات ویژه، منحصر به فرد و جذاب کاربران زیادی را به خود جذب کنند. برگزاری دوره‌های آموزشی خاص، نمایشگاه و همایش‌های تخصصی داخلی و بین‌المللی را می‌توان عاملی انگیزشی برای بهبود ارتقای وضعیت گردشگری در کشور محسوب کرد. بسیاری از کشورها به کتابخانه‌ها به‌عنوان مکانی صرفاً آموزشی و اطلاعاتی نگاه نمی‌کنند، بلکه از تمام امکانات آن برای جذب افراد استفاده می‌کنند. بسیاری از کتابخانه‌های دنیا فقط به‌دلیل داشتن معماری زیبا و یا خدمات و تجهیزات ویژه شناخته شده‌اند و سالیانه تعداد بی‌شماری گردشگر از کشورهای مختلف برای بازدید از معماری‌های زیبا و یا تجهیزات خاص به خود جذب می‌کنند. از این رو، می‌توان بدون اغراق گفت که توجه به این موضوع در توسعه اقتصادی آن کشور نیز بسیار مؤثر بوده است. بنابراین، با توجه به پتانسیل بالای کتابخانه‌های عمومی برای توسعه گردشگری کشور، استفاده از تجربیات کشورهای توسعه‌یافته در ارتقا و هدفمندسازی خدمات و تجهیزات کتابخانه‌های عمومی یکی از راهکارهای رسیدن به توسعه است.

بحث و نتیجه‌گیری

در این پژوهش تلاش شد به نقش کتابخانه‌های عمومی در توسعه اقتصادی جامعه از دیدگاه متخصصان علم اطلاعات و دانش‌شناسی پرداخته شود. از مجموع یافته‌های پژوهش می‌توان به ابعاد گسترده تأثیر و نفوذ کتابخانه‌های عمومی در توسعه جامعه پی برد. نتایج به‌دست‌آمده از کدگذاری داده‌ها طی مراحل مختلف و کشف طبقه‌ها گویای این نکته مهم است که کتابخانه‌های عمومی از مؤثرترین سازمان‌هایی است که به ارتقا و توسعه جامعه کمک خواهد کرد. شرکت‌کنندگان این پژوهش وضعیت کتابخانه‌های عمومی کشور را در خصوص استفاده از توانمندی‌های بالقوه آن مناسب ارزیابی نکرده‌اند و عدم نقش‌آفرینی مناسب کتابخانه‌های عمومی در جامعه یکی از عواملی است که موجب فاصله کتابخانه‌های عمومی با وضع مطلوب شده است. این در حالی است که شرکت‌کنندگان این پژوهش معتقدند که با شناسایی و بهره‌مندی از پتانسیل‌های موجود در کتابخانه‌های عمومی کشور، جامعه به رشد و تعالی خواهد رسید.

در الگوی پارادایمی پژوهش، با توجه به ویژگی‌ها و ماهیت حاکم بر کتابخانه‌های عمومی از جمله مکان آموزشی، نهاد اجتماعی، تنوع مخاطبان، تنوع نیازها، تنوع در قابلیت‌ها و ویژگی‌های هر شهر، تنوع در اقتصاد محلی، فناوری اطلاعات و گسترش رسانه‌های اطلاعاتی جدید، پنج مؤلفه توسعه اقتصادی که از

1. Fiarbotham
2. Sadunišvili
3. W.T.O

کتابخانه‌های عمومی می‌توان انتظار داشت، استخراج شد که شامل ایجاد شغل، کیفیت زندگی، توسعه نیروی انسانی، قدرت خرید، توسعه پایدار و توسعه اقتصادی است. اگر به ویژگی‌ها، کارکردها و پتانسیل‌های موجود در کتابخانه‌های عمومی نگاه کنیم، خواهیم دید کتابخانه‌های عمومی به‌عنوان یک نهاد اجتماعی که به اقشار مختلف جامعه آموزش و خدمات ارائه می‌دهد، می‌تواند از طریق آموزش‌های کاربردی، تخصصی و مهارتی به توانمندسازی استفاده‌کنندگان کمک کرده و شرایط توسعه نیروی انسانی، ایجاد شغل جدید، توسعه شغل فعلی و یا کارآفرینی را برای آن‌ها فراهم کند. تأثیر دانش و اطلاعات در سطح کیفیت زندگی افراد غیرقابل چشم‌پوشی است و یافته‌های این پژوهش نیز نشان داد کتابخانه‌های عمومی از طریق منابع، خدمات، آموزش‌های مادام‌العمر و استفاده بهینه از قابلیت‌ها و ویژگی‌های هر شهر از یک طرف به بهبود زندگی اجتماعی، ایجاد انگیزه و رضایت شغلی جامعه کمک می‌کنند و از طرف دیگر موجب صرفه‌جویی اقتصادی در هزینه‌های مربوط به خرید منابع، دریافت خدمات و آموزش و خودکارآمدی افراد جامعه می‌شوند. توسعه فناوری و پلتفرم‌های ارتباطی و اطلاعاتی جدید زمینه‌شکل‌گیری کسب و کارهای نوین و متناسب با پیشرفت فناوری را بیش از گذشته فراهم کرده است، و نقش آموزش و شناسایی و معرفی کسب و کارهای جدید در توانمندسازی افراد جامعه در این زمینه بسیار مهم و انکارناپذیر است. مرور پیشینه‌ها و نتایج الگوی پارادایمی پژوهش نشان داد که صاحب‌نظران به‌درستی شاخص‌ها و مسائل مرتبط با توسعه اقتصادی از طریق کتابخانه‌های عمومی را بیان کردند. بنابراین، لازم است با بهره‌گیری از خرد جمعی و حمایت‌های مالی، و نیز عزم جدی همه‌مدیران، برنامه‌ریزان و متخصصان حوزه کتابخانه‌های عمومی، اهمیت بیشتری به توسعه اقتصادی از طریق فعالیت‌ها و خدمات کتابخانه‌های عمومی داد و در ارتقای نقاط قوت و رفع نقاط ضعف آن کوشید.

توسعه اقتصادی پدیده‌های چندبعدی و محصول مجموعه‌ای از عوامل اقتصادی و غیراقتصادی در جامعه است. کتابخانه‌های عمومی برای توسعه اقتصادی و افزایش رفاه مردم نهادی کاملاً کاربردی به حساب می‌آیند. به این ترتیب، در الگوی ارائه‌شده به‌عنوان خروجی این پژوهش، کتابخانه‌های عمومی دارای قدرت و نفوذی تأثیرگذار در مجموعه‌ای از مؤلفه‌ها از جمله آموزش، فرهنگ، اشتغال، کیفیت زندگی، توسعه نیروی انسانی، قدرت خرید، توسعه و درآمد پایدار، و توسعه گردشگری در نظر گرفته می‌شوند، و از طریق این مؤلفه‌ها در کتابخانه‌های عمومی می‌توان شاهد «جامعه دانش‌محور»، «رشد مشاغل موجود»، «شکوفایی کارآفرینان جدید»، «کمک به غنا و نشاط جامعه»، «توسعه اقتصادی دانش‌محور»، «توسعه اقتصادی محلی»، «آموزش مادام‌العمر»، «صرفه‌جویی اقتصادی»، و «توسعه ساخت‌وساز کتابخانه‌های عمومی» که نشان‌دهنده توسعه‌یافتگی جامعه است بود.

به‌طور کلی، در انتها با توجه به یافته‌های پژوهش، پیشنهاد می‌شود با فراهم ساختن زیرساخت‌های مناسب برای آموزش و ارائه خدمات مؤثر به‌منظور توانمندسازی افراد جامعه، اثربخشی کتابخانه‌های عمومی در توسعه اقتصادی را به‌نحوی مؤثر و چشمگیر افزایش داد. همچنین، پیشنهاد می‌شود پژوهشی برای تهیه ابزار سنجش توسعه اقتصادی بر اساس الگوی به‌دست‌آمده در این پژوهش انجام شود.

سپاسگزاری

پژوهش حاضر از یک رساله دکتری دانشگاه پیام نور مرکز مشهد استخراج شده است. نویسندگان مقاله مراتب تشکر خود را از معاونت پژوهشی دانشگاه پیام نور مرکز مشهد که زمینه این پژوهش را فراهم کردند اعلام می‌دارند.

- ازکیا، مصطفی؛ و غلامرضا غفاری (۱۳۸۴). جامعه‌شناسی توسعه. تهران: انتشارات کیهان.
- امیری، محمدرضا؛ ضیایی، ثریا؛ شریف‌مقدم، هادی؛ و فیاضی، بی‌بی مرجان (۱۳۹۷). طراحی الگوی فرهنگ سازمانی اثربخش در کتابخانه‌های عمومی ایران. تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی، ۲۴(۴)، ۵۰۱-۵۲۱.
- دانایی‌فرد، حسن؛ و امامی، سید مجتبی. (۱۳۸۶). استراتژی‌های پژوهش کیفی: تأملی بر نظریه پردازی داده‌بنیاد. اندیشه مدیریت راهبردی (اندیشه مدیریت)، ۲(۱)، ۶۹-۹۷.
- سیدی، زینب (۱۳۹۰). امکان‌سنجی نقش کتابخانه‌های عمومی در توسعه و ترویج کارآفرینی از دیدگاه کتابخانه‌های عمومی استان اصفهان [پایان‌نامه کارشناسی ارشد]. دانشگاه اصفهان.
- عطائی‌ظاهر، شیما؛ تجعفری، معصومه؛ صنعت‌جو؛ اعظم و شریف، عاطفه (۱۴۰۰). امکان‌سنجی ارائه خدمات مؤثر بر توسعه اقتصادی در کتابخانه‌های عمومی شهر مشهد. کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۲۴(۲)، ۵۹-۸۴.
- فتاحی، رحمت‌الله (۱۳۹۱، ۱۱ دی). اگر قرار باشد کتابخانه‌های عمومی در فرایند توسعه کشور تأثیرگذار باشند... [سخن هفته]. لیژنا، ۱۱۱.
- گرچی‌زاده، عطیه (۱۳۹۴). رابطه متقابل فرهنگ و توسعه اقتصاد [ارائه مقاله]. کنفرانس بین‌المللی مدیریت، فرهنگ و توسعه اقتصادی، مؤسسه تحقیقاتی رایمند پژوه، مشهد.
- محمدی حمیدی، سمیه؛ و سبحانی، نوبخت (۱۳۹۷). توسعه پایدار در منطقه خاورمیانه با تأکید بر کشور ایران. مجله آمایش جغرافیا و فضا، ۲۸(۲)، ۹۹-۱۱۴.
- مرادی، خدیجه؛ و صفوی، زینب (۱۳۹۱). بررسی نقش و جایگاه کتابخانه‌های عمومی کشورهای در حال توسعه در اقتصاد دانش‌محور. نشریه الکترونیکی سازمان کتابخانه‌ها و موزه‌ها و مراکز اسناد استان قدس رضوی، ۴(۱۴ و ۱۵)، ۱-۱۱.
- موسایی، میثم (۱۳۸۸). رابطه توسعه اجتماعی و توسعه فرهنگی. راهبرد یاس، ۲۰(۹۶-۹۷)، ۱۱۷.
- مؤمنی، فرشاد؛ و امینی، مینو (۱۳۹۰). کیفیت زندگی و توسعه پایدار در برنامه‌های توسعه ایران با رویکرد آمار تیانسن. سیاست‌گذاری اقتصادی، ۳(۵)، ۳۵-۶۴.
- می‌یر، جرالد ام. (۱۳۷۵). از اقتصاد کلاسیک تا اقتصاد توسعه (غلامرضا آزاد ارمکی، مترجم). تهران: انتشارات دانشگاه ملی ایران. (نشر اصلی ۱۹۹۴)
- میرزا محمدی، محمد حسین؛ فتحی، محمد؛ و ندیرخانلو، سمیرا (۱۳۹۱). بررسی نقش مهارت‌آموزی در توانمندسازی نیروی انسانی. مهارت‌آموزی، ۲(۱)، ۱۰۳-۱۲۲.
- هدایی، محمد (۱۳۷۷). مقایسه آماری منابع کتابخانه‌های کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه. تحقیقات کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه تهران، ۲۸(۲۹)، ۴۵-۶۸.

References

- Amiri, M., Ziyai, S., Sharif Moghadam, H., & Fayazi, B. (2017). Designing an effective organizational culture model in Iran's public libraries. *Research on Information Science and Public Libraries*, 24(4), 501-521. (in Persian)
- Ataei Zaher, S., Tajafari, M., Sanatjoo, A., & Sharif, A. (2021). Feasibility Study of Providing Effective Services on Economic Development in Mashhad Public Libraries. *Library and Information Sciences*, 24(2), 59-84. (in Persian)
- Azkiya, M., & Ghaffari, Gh. (2005). *Sociology of Development*. Tehran: Kayhan Publications. (in Persian)
- Bishop, B. W., Mehra, B., & Partee, R. P. (2016). The role of rural public libraries in small business development. *Public Library Quarterly*, 35(1), 37-48.
- Biswas, S., & Mahato, A. (2020). The Role of Public Libraries in Local Economic Development in West Bengal. *Library Philosophy and Practice (e-journal)*, 31, 1-10.
- Chow, A., & Tian, Q. (2021). Public libraries positively impact quality of life: A big data study. *Public*

Library Quarterly, 40(1), 1-32.

- Danayee Fard, H., & Emami, A. (2007). Qualitative research strategies: A reflection on data foundation theorizing. *Quarterly Journal of Management Thought*, 1(2), 69-97. (in Persian)
- Dos Santos, V. F. (2009). Public Libraries and their Contribution towards Economic Development: A discussion. *LIBRES: Library & Information Science Research Electronic Journal*, 19(2).
- Fatahi, R. (2012, December 11). If public libraries are to be influential in the country's development process... [speech of the week]. *Lisna*, 111. (in Persian)
- Fiarbotham, James. (2021). *Public libraries play a crucial role in sustainable development*. <https://blog.pressreader.com/libraries-institutions/public-libraries-play-crucial-role-sustainable-development/online>.
- Garjizadeh, A. (2014). *Interrelationship between culture and economic development* [Paper presentation]. International Conference on Management, Culture, and Economic Development, Raimand Pajoh Research Institute, Mashhad. (in Persian)
- Gichohi, P. M., Onyancha, O. B., & Dulle, F. W. (2018). A model for public Libraries' support in the development of small-scale business enterprises in Meru County, Kenya. *Public Library Quarterly*, 37(1), 81-102.
- Hamilton-Pennell, C. (2008). Public libraries and community economic development: Partnering for success. *Illinois Institute for Rural Affairs*, 18(10), 1-8.
- Hedaei, M. (1998). Statistical comparison of library resources of developed and developing countries. *Academic Librarianship and Information Research*, (28-29), 45-68. (in Persian)
- Holcomb, S., Dunford, A., & Idowu, F. (2019). Public Libraries: A Community's Connection for Career Services. *John J. Heldrich Center for Workforce Development*. 1-33.
- Mackenzie, C. (2000). Urban public libraries: Helping Brisbane to become a smart city. *Australian Public Libraries and Information Services*, 13(4), 166-9.
- McClure, C & Bertot, J. (1998). Public library use in Pennsylvania: Identifying uses benefits and impacts, Pennsylvania, Department of Education, Office of Commonwealth Libraries.
- McClure, C. R., Fraser, B. T., Nelson, T. W., & Robbins, J. B. (2001). Economic benefits and impacts from public libraries in the State of Florida. Florida State Univ., Tallahassee. Information Use Management and Policy Inst.
- Mier, G. M. (1996). *From Classical Economics to Development Economics* (G. A. Aramaki, Trans.). Tehran: National University of Iran Publications (Original work published 1994). (in Persian)
- Mirza Mohammadi, M. H., Fathi, M., & Nadir Khanlou, S. (2012). Investigating the role of skill training in human resource empowerment. *Skill Training*, 1(2). 103-122. (in Persian)
- Mohammadi Hamidi, S., & Sobhani, N. (2017). Sustainable development in the Middle East region with an emphasis on the country of Iran. *Amash Journal of Geography and Space*, 8(28). 99-114. (in Persian)
- Momeni, F., & Amini, M. (2011). Quality of life and sustainable development in Iran's development programs with the Amartiasen approach. *Economic policy*, 3(5). 64-35. (in Persian)
- Moradi, Kh., & Safavi, Z. (2012). Examining the role and position of public libraries in developing countries in the knowledge-based economy. *Electronic Journal of Astan Quds Razavi Organization of Libraries, Museums, and Document Centers*, 4(14 & 15), 1-11. (in Persian)
- Musaei, M. (2008). The relationship between social development and cultural development. *Yas Strategy*, 20, 96-117. (in Persian)
- Noh, Y. (2020). A study of the evaluation of a library's economic value based on the users' and librarians'

- perceptions. *The Electronic Library*, 38(3), 561-596.
- Oyeronke, A. (2012). Information as an economic resource: The role of public libraries in Nigeria. *Chinese Librarianship: An International Electronic Journal*, 34, 66-75.
- Öztemiz, S., & Tekindal, M.A. (2020). Estimation of GDP from public library usage: Turkey sample. *Library Management*, 41(4-5), 153-171.
- Pöldaas, M. (2015). Public Libraries as a Venue for Cultural Participation in the Eyes of the Visitors. *Media Transformations*, 11, 106-122.
- Randal, K. (2004). The Innovation Imperative, Economic Development Administration. US Department of Commerce conference. <http://www.compete.org/nri/>
- Regina, E. E. (2018). Library and Information Science Role in Human Development. *International Journal of Research and Innovation in Social Science (IJRISS)*, 2(8). 136-140.
- Sidi, Z. (2011). Feasibility assessment of the role of public libraries in the development and promotion of entrepreneurship from the perspective of public libraries in Isfahan province, master's thesis, Isfahan University. (in Persian)
- Soroya, M. S., Munir, M. A., & Soroya, S. H. (2014). Role of public libraries in economic development of Pakistan: A future vision. *Pakistan Library & Information Science Journal*, 45(1), 3-8.
- Strauss, A. L., & Corbin, J. M. (1990). *Basics of qualitative research: Grounded theory procedures and techniques*. Thousand Oaks: Sage Publications.

